

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ BÜTÇELERİ

Yrd. Doç. Dr. İHSAN GÜNEŞ

Dünya tarihinde olduğu kadar Türk tarihinde de I. Dünya Savaşı önemli bir yer tutar. İmparatorlukların yıkılarak yerlerine ulusal (millî) demokratik devletlerin kurulması, bu savaştan sonra hız kazanmıştır.

Gerçekleşmesi güç amaçlarla Birinci Dünya Savaşı'na katılan Osmanlı Devleti, Mondros Mütakekesi ile bağımsızlığını yitirici yükümlülükler altına girmekle kalmamış, devletin varlığını tartışılır hale getirmiştir. Zira Osmanlı Devleti'nin varlığına karşı olan Batılı güçler yıllardan beri tezgâhladıkları Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırıp topraklarına egemen olma planını yürürlüğe koymuş bulunuyorlardı. Ateşkes hükümlerine uymaya gerek görmeyen İtilaf Devletleri uydurma bahanelerle ordu ve donanmalarını yurda sokuyorlar ve birer birer daha önceden kendi aralarında yapmış oldukları gizli andlaşmalara göre ülke topraklarını işgal ediyorlardı. Örneğin Adana'ya Fransızlar; Urfa, Maraş, Antep'e İngilizler girmişti. Antalya ve Konya'da İtalyan birlikleri, Merzifon ve Samsun'da ise İngiliz askerleri bulunuyordu. Bunun yanında ülkenin dört bir yanında yabancı devletlerin görevlileri ulusal çıkarlarla bağdaşmayan yıkıcı çalışmalar yapıyordu. İtilaf Devletlerinin yardımıyla Büyük Yunanistan düşünü gerçekleştirmek üzere 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'e asker çıkarıyordu.

Osmanlı Devleti'nin başında bulunan kişiler açıktan açığa devleti yıkmayı amaçlayan hareketleri durdurucu önlem alamıyor, devletin kurtuluşunu "ezeli dost" olarak gördüğü İngiltere'nin koruyuculuğunda görüyordu. Buna karşılık, bazı aydınlar Amerikan mandacılığını savunuyordu. Devletin çökeceğine kesin gözüyle bakan kimi güçler ise kendi bölgelerini kurtarıcı önlemler düşünüyorlardı.

Mustafa Kemal Paşa, daha Anadolu'ya geçmeden, bu düşüncelerin hiçbirini gerçekçi bulmamış; "bir avuç Türk'ün yaşadığı Atayurdunda" ulusal egemenliğe dayanan tam bağımsız yeni bir devlet kurmaya karar vermiştir. Anadolu'ya geçtikten sonra bu karara adım adım işlerlik kazandırmıştır.

Uzun yıllardır aralıksız savaşların insan ve maddi kaynağını sağlayan Anadolu, adeta bir baykuş yuvasına dönmüştü. Şartların yarattığı yönetim boşluğundan yararlanan kimi güçler var olanı da yağmalamaya kalkmıştı¹

Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Müdafaai Hukuk Derneklerinin desteğinde Anadolu'da oluşan "millî güç" 1919'dan itibaren ülkenin ve halkın yazgısına egemen olmaya yönelmiştir. Sivas Kongresi'nden sonra seçilen Heyeti Temsiliye adeta gölge bir hükümet olarak çalışmış 16 Mart 1920'den sonra örtülü bir biçimde ülke yazgısına el koymuştur. Mustafa Kemal Paşa, 22 Nisan 1920'de Meclis açıldıktan sonra tüm asker ve sivil makamların başvuracağı en yüce katın Meclis olacağını belirtmiştir. Nitekim 23 Nisan 1920'de Meclis açılmış 25 Nisan 1920'de Heyeti Temsiliye ülke yönetimini halkın oylarıyla seçilen Meclis'in üyelerinden oluşan 7 kişilik İcra Encümenine bırakmıştır. Ankara'da yeni kurulan devletin ilk icra organı 3-4 Mayıs 1920 tarihinde yapılan seçimlerle oluşturulmuştur. Böylece uzun yıllardan beri özlemi çekilen demokratik bir yönetimin de temeli atılmış oluyordu. İcra Vekilleri adını alan bu yeni yürütücü güç, kısa sürede bir hükümet programı hazırlayarak, izleyeceği politikayı millet vekillerinin onayına sunmuştur.

Programın temel ilkesi, yurdun düşmandan kurtarılması, Misakı Millî çerçevesinde bir barışın yapılması, dış ve iç etkenlerle başlatılan kötü olayların önlenerek iç güvenliğin sağlanması, dış ve iç politikanın gerektirdiği askeri önlemlerin alınması, ülke ekonomisinin düşman saldırılarına karşı güçlü ve dayanıklı hale getirilmesidir².

Böyle bir programı başarıya ulaştırmak o günkü koşullarda hiç de kolay gözüküyordu. Zira Sivas Kongresi'nde bile ülkenin bağımsızlık savaşı verecek ekonomik kaynaklara sahip olmadığı kimi delegelerce dile getirilmişti³.

Ancak, Mustafa Kemal Paşa'ya göre Millî Mücadele "tam bağımsız" bir devlet olmak için verilmeliydi⁴. Tam bağımsızlık da mali bağımsızlıkla olanaklıdır. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan yoksun olunca o devletin

¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM. Zb. C.) c. 1. s. 53.

² TBMM. Zb. C. c. 1. s. 141-142.

³ Uluğ İğdemir. Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1969. s. 59. Millî Mücadele başlarken de kimi kişiler paranın olup olmadığını Mustafa Kemal'e sormuşlardır. bkz. Nutuk. İst. 1975. c. 2. s. 261.

⁴ Mustafa Kemal'in tam bağımsızlık tanımını için bkz. Nutuk. c. 2 İstanbul: 1969. s.

tüm bölümlerinde bağımsızlık felce uğrar. Çünkü her devletin her örgütü ancak mali güçle yaşar. Mali bağımsızlığın korunması için ilk şart bütçenin iktisadi yapıya uygun ve denk olmasıdır. Devlet bünyesini yaşatmak için dış devletlere başvurmadan ülkenin gelirleriyle idare yollarını bulmak gerekir⁵. İşte bu anlayış nedeniyledir ki ulusalcılar sıcak savaş koşullarının tüm olumsuzluklarına karşın bütçe konusuna büyük bir özen göstermişlerdir.

Zira ulusalcı güçlerin ülke yönetimine el koymasıyla birlikte mali sorunlar da baş göstermeye başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyelerinin de belirttiği gibi uzun savaş yılları, bakımsızlık, insangücünün yok edilmesi, toprak kayıpları ülkeyi adeta bir harebeye çevirmişti⁶. Elde kalan toprakların gelirleri ise Mondros Mütarekesi'nden sonra işgalci güçlerin, İstanbul Hükümeti'nin ve ulusalcı derneklerin (Müdafaa-i Hukuk, Reddi İlhak vs.) arasında dağılmış durumda idi.

Millî Mücadelenin örgütsel tabanını oluşturan ulusalcı derneklerin mali gücü ise oldukça zayıftı. İcra Vekilleri, heyeti olduğu Mayıs 1920'de Kütahya, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Malatya, Bartın, Zonguldak, Ereğli, Devrek, Silifke, Samsun, Niğde, Erzincan, Afyon, Sile ve Van Müdafaai Hukuk cemiyetleri (MHC) kasalarında 20.479 lira bulunuyordu⁷. Bu parayla tam bağımsızlığı sağlayacak Millî Mücadelenin zafere ulaştırılması zordu. Kaldığı Ankara'da yeni örgütlenmeye başlayan devletin de paraya olan ihtiyacı günden güne artıyordu. Bu sorunu çözmek için başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere tüm görevliler olağanüstü bir çaba gösteriyordu. Örneğin, Mustafa Kemal Paşa 21 Mayıs 1920'de Kastamonu Valisinden İzmir ve Maraş için toplanıp Boyabat Sandık Emni emrinde bulunan 250 liranın Ankara'ya gönderilmesini istemiştir. Müdafaai Milliye Vekili Fevzi Paşa ise 23 Mayıs 1920'de Niğde ve Kastamonu çevresinden posta ile gönderilen paranın salimen Ankara'ya ulaşması için askeri birliklerin önlem almasını istemiştir⁸.

"Milletlerin ve hükümetlerin güçleri bütçelerinin sağlamlığıyla kendini gösterir. Para ve güçlü bir maliye, askeri güç kadar önemlidir" görüşünde olan ulusalcılar ülke kaynaklarının en rasyonel bir şekilde kullanılmasına özen göstermişlerdir. Bunu sağlamak için de çağdaş bir devlet olmanın

⁵ bkz. Atatürk'ün söylev ve demeçleri c. 1 Ankara. 1961, s. 228.

⁶ bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM. Zb. C) c. 1. s. 53.

⁷ Türk İstiklal Harbi c. 7 İdari Faaliyetler. Ankara: 1975. s. 88.

⁸ a.g.e. s. 89

göstergesi olduğu kadar ülkenin bir yıllık gelir ve gider tahminlerini gösteren, giderlerin yapılmasına izin, gelirlerin toplanmasını yetki veren bir bütçenin yapılmasını zorunlu görmüşlerdir.

Hükümetin herhangi bir yasaya dayanmaksızın harcamalar yapması kimi milletvekilinin dikkatini çekmiş ve Maliye Vekilinin izlediği politikayı onaylamayanlar, Meclis Başkanlığına bir önerge vererek, Kanunu Esasi'nin bütçesiz harcama yapmayı yasakladığını, senenin ortasına gelindiği halde yasal dayanaktan yoksun milyonlarca liranın harcandığını, devletin gelirinin giderinin ancak yarısını karşılayacak durumda olduğunu, mali durum gözönüne alınarak teşkilat ve kadro oluşturulmazsa maaş, harcirah vs. düzenlemesi yapılmazsa ülkenin mutlak bir mali bunalımla yüz yüze geleceğini belirtmişlerdir⁹.

Siyasal, yasal ve mali boyutlu olan bu önergenin siyasal boyutu maliye vekili Hakkı Behiç Bey'in istifası ile ortadan kalkmıştır. yasal ve mali boyutu ise harcanan paralara yasallık kazandıracak dolayısıyla da bütçe yapımını hızlandıracak çalışmaları başlatmıştır.

TBMM açılmadan önce maaşların ve harcamaların bir önceki yıla göre yapılması maliye memurlarına bildirilmişti¹⁰. TBMM oluştuktan sonra ise Maliye Vekili 6 Mayıs 1920'de bir genelge yayınlarak mayıs ve haziran maaşlarının bir önceki yıla göre ödenmesini istemiştir.

Hakkı Behiç Bey'in Maliye Bakanlığından ayrılıp bu bakanlığa Ferit Bey'in gelmesinden sonra bütçe konusuna özel bir önem verilmiştir. Ferit Bey bir bütçe yapabilmek için Ankara'ya bağlı olan idari ünitelerden (vilayetlerden), bu konuda bilgi istemiştir. Ancak yeterli iletişim kurulamadığı için gerekli olan bilgiler sağlanamamıştır¹¹. Ferit Bey'in de belirttiği gibi bir bakanla dört ayaklı bir masadan ibaret olan Maliye Bakanlığında bir bütçe hazırlamak hiç de kolay değildi. Çünkü bütçe için gerekli tüm veriler İstanbul'da bulunuyordu. Bunun yanında Ankara'ya bağlı bulunan yerler de belli değildi. İçinde bulunulan koşullar ise her gün değişiyor ve yeni yeni harcamalar gerektiriyordu. Bu nedenle Maliye Vekaleti vekalet-

⁹ TBMM Zb. C. c. 3. s. 69 Ülkemizde bütçe, 1876 Anayasası ile resmi bir nitelik kazanmıştır. Buna göre: Devletin gelir ve giderlerini içeren yasaya bütçe deniliyor, vergilerin konması, toplanması gelir ve gider tahminlerinin ayrı ayrı incelenmesi, uygulamaya koyabilmek için ait olduğu yılın başında parlamentonun onayına sunularak madde madde tartışılıp onaylanması gerekiyor ve bütçe yasası hükmünün bir yıl olacağı öngörülüyordu. bkz. Suna Kili, Şeref Gözübüyük. Türk Anayasa Metinleri s. 39-40.

¹⁰ TBMM Zb. C. c. 3. s. 76.

¹¹ TBMM Zb. C. c. 3. s. 76.

lerin ve onlara bağlı örgütlerin isteklerini belirleyerek 1918 yılı bütçe giderlerini de gözönüne alarak geçici bir bütçe yapmaya yönelmiştir¹². 1 Mayıs 1920 (1336)-31 Eylül 1920 arasındaki harcamaları kapsayan geçici bütçe taslağı 8 Eylül 1920'de meclise sunulmuştur. Bu yasa taslağının gerekçesinde vilayetlerde gerekli iletişimin kurulmaması nedeniyle genel bütçenin hazırlanmasının vakit alacağı bildiriliyor ve yapılan harcamaların da bir yasaya dayandırılmasının zorunluluğu dile getiriliyordu. Bu taslağa göre yapılan harcamaların miktarı 27.195.935 lira 55 kuruş olarak tahmin edilmektedir. Ülkenin savaş içinde bulunması nedeniyle Millî Müdafaa Vekaletine ayrılan para miktarı dikkat çekicidir (10.775.303). Müdafaa-i Milliye Vekaletinin yanında Jandarma Kumandanlığına (2.772.840) ve Emniyet Müdürlüğüne 877.659 lira ayrılmıştır. Yeni kurulan devletin dış ve iç güvenlik için 14.625.802 lira ayırdığı bunun da bütçenin % 53'ünü oluşturduğu görülür.

Maliye Vekili bir yandan harcanmış paralara yasallık kazandırmak için bu bütçeyi yaparken, diğer yandan da genel bütçeyi hazırlamaya çalışmış; 30 Eylül'de bu bütçeyi Meclis'e sunmuştur. Bütçe Komisyonuna gönderilen taslak 3 Ocak 1921'de Meclis'te görüşülmeye başlanmıştır. Maliye Vekili bütçeyi şöyle nitelendirmiştir: "Efendiler bugün heyeti aliyenize eski imparatorluk bütçelerine nazaran mütevazî fakat vaz-ı siyasimize göre kavi ve tamüssiha olan 1336 bütçesini takdim ederken gayei kutsiyemizin temin ve istihsali hakkındaki itimat ve itikadımızın bir kat daha tezeyüd ve tezaüf eylediğini his eyliyoruz... bütçemiz... fevkalade parlak bir bütçe ad ve itibar edilemez, fakat bütçemizi zayıf ve karanlık addetmek de hiçbir zaman caiz değildir. Basit ve sade, fakat..., kavi ve tamüssihha denilecek bir bütçe" dir.

Maliye Vekili, Türk milletinin ve Türk Devleti'nin bütçesine verdiği önemle siyasi rüştünü idrak etmiş olduğunu, siyasi haklarını savunurken bu hakları savunmaya muktedir bir millet olduğunu gösterdiğini de söylemiştir.

1920 bütçesinin

<i>Giderinin</i>	63.018.354 Lira
<i>Gelirinin</i>	51.388.626 Lira
<i>Açığının ise</i>	11.629.728 Lira
<i>olduğu görülüyor</i>	

¹² a.g.e. c. 4. s. 58.

Maliye Vekilinin açıklamasına göre bütçe açığı sadece Türkiye'ye özgü değildir. Fransa'da, Almanya'da, Rusya'da, İtalya'da ve Yunanistan'da da bütçe açığı söz konusudur. Ancak o ülkeler çeşitli yollarla bütçe açıklarını kapatmaktadır. Örneğin Yunanistan'ın bütçesine bakacak olursak:

<i>Gelir</i>	115 milyon
<i>Gider</i>	142 milyon
<i>Açık</i>	27 milyondur

Bu açık İngiltere'nin Fransa'nın yardımlarıyla kapatılacaktır. Türkiye'ye böyle yardım edecek herhangi bir ülke olmadığı gibi kişi başına düşen vergi miktarı da diğer ülkelere göre azdır.

Kişi başına düşen vergi miktarı

<i>Fransa'da</i>	3500 krş.
<i>Yunanistan'da</i>	1600 krş.
<i>Türkiye'de</i>	600 krş. tur ¹³

Osmanlı Devleti'nin bütçe yapısı temel alınarak hazırlanan 1920 bütçesinin kurumlara göre dağılımı şöyledir.

<u>KURUMUN ADI</u>	<u>ÖDENEK (LİRA)</u>	<u>%</u>
<i>Zatı Hazreti Padişahı ve Hanedanı Saltanat</i>	551.072	
<i>Divanı Muhasebat (Sayıştay)</i>	26.096	
<i>Maliye Vekaleti</i>	6.413.629	10.1
<i>Müdafaai Milliye Vek. (Milli Savunma Bak.)</i>	27.576.039	43
<i>İmalatı Harbiye (Savaş araçları yapımı)</i>	752.969	1.1
<i>Bahriye (Deniz Kuvvetleri)</i>	289.548	05
<i>Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı)</i>	620.396	
<i>Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı)</i>	577.061	
<i>Hariciye Vekaleti (Dışişleri Bakanlığı)</i>	303.748	
<i>Adliye Vekaleti (Adalet Bakanlığı)</i>	2.759.274	4.3
<i>Posta ve Telgraf</i>	1.427.898	2.2
<i>Şer'iye Vekaleti (Dinayet İşleri)</i>	522.062	
<i>Sıhhiye Vekaleti</i>	613.141	
<i>(Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı)</i>		

¹³ TBMM Zb. C. c. 4. s. 132.

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ BÜTÇELERİ

769

<i>Dahiliye Vekaleti</i>	2.731.023	% 4.3
<i>İktisat Vekaleti (Ekonomi Bakanlığı)</i>	1.264.921	% 2
<i>Rüsumat (Gümrük İdaresi)</i>	356.160	
<i>Düyunu Umumiye</i>	7.680.969	% 12
<i>Emniyet Umumiye (Emniyet Genel Müdürlüğü)</i>	354.688	% 2.1
<i>Şurayi Devlet (Danıştay)</i>	-	
<i>Defteri Hakani (Tapu ve Kadastro)</i>	403.311	
<i>Jandarma (Jandarma Genel Komutanlığı)</i>	4.858.976	% 7.7
<i>Riyaset (Büyük Millet Meclisi Başkanlığı)</i>	18.375	
<i>Meclis Bütçesi (Büyük Millet Meclisi)</i>	953.996	% 1.4
<i>Matbuat ve İstihbarat</i>	88.000	
<i>(Basın ve Haberleşme Genel Müdürlüğü)</i>		
<i>Aşair ve Muhacirin (Kabileler ve Göçmenler)</i>	874.735	% 1.3
<i>Toplam</i>	63.018.354	

Yukarıdaki veriler incelendiğinde ulusal savunma ve iç güvenliğin sağlanması için bütçeden ayrılan payın % 58'den daha fazla olduğu dikkati çeker. Doğrudan doğruya yurt savunmasına ayrılan ise % 44.5 tur.

Ülkenin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle Millî Savunma Bakanlığına direkt olarak ayrılan para, Türk milletinin savunma için verdiği miktarı yansıtmaktan uzaktı. Maliye Vekilinin açıklamalarına göre Doğuda bulunan Şark Ordusu 1920 yılı sonlarına kadar kendi öz kaynaklarıyla yaşamını sürdürmüş herhangi bir destek görmemiştir. Garp ordusunun ihtiyaç duyduğu 1.200.000 liralık para 3 ayda 5 ayda gönderilmemiştir¹⁴.

Ancak bu ordu düşmana karşı direnme gücünü göstermiştir. Bu gücü gösterirken onun maddi desteğini herhangi bir yasaya dayanmaksızın halktan toplanan paralar oluşturuyordu. Sadece ordunun mu? Kuşkusuz ki hayır. Kuvayı Milliye güçlerini de halk destekliyordu.

Yukarıda belirttiğimiz harcamalar hangi kaynaklardan karşılanacaktır? Bir başka deyişle bütçenin gelir bölümü ne kadar olacaktır?

Millî Mücadelenin lideri Mustafa Kemal Paşa'nın da belirttiği gibi amaç tam bağımsızlıktı. Bu amaca ulaşmak için iyi bir mali politika izlemek, ulusal kaynakları en yararlı bir şekilde kullanmak zorunlu idi. Bunun için de tüm kaynakların tek elde toplanması gerekiyordu. Her ne ka-

¹⁴ TBMM Zb. C. c. 1. s. 130

dar Mustafa Kemal Paşa ulusal kaynakların Millî Mücadeleye karşı olan ve işgalci güçlerin denetimi altında bulunan İstanbul Hükümeti emrine verilmesini önlemek için İstanbul'un işgalinden iki gün sonra 18 Mart 1920'de Osmanlı Bankasının, Ziraat Bankasının Duyunu Umumiye ve Reji idaresinin İstanbul'a "irsalat" yapmasını yasaklayarak bu kaynaklara el koymuş¹⁵ ise de bu yeterli olmamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan ve İcra Vekilleri Heyeti oluşturulduktan sonra mali kaynakların yönetimi Maliye Vekaletine bırakılmıştır.

Ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşullar, Maliye Vekaletini yeni devletin ve savaşın doğurduğu askeri ihtiyaçların karşılanması için ihtiyaç duyulan parayı bulmakta zorluyordu. İstanbul Hükümeti'nin yaptığı olumsuz propagandalar nedeniyle de TBMM başlangıçta gelir getirici yasalara eğilim göstermiyordu. Bu nedenle hükümet kararlarıyla gelir sağlayıcı kaynak yaratılmaya başlanmış ve bunu yasaların yapılması izlemiştir. Örneğin Mütareke sonrasında yurt dışından getirilip Anadolu'ya sokulmaya çalışılan mallar gümrük vergisine tabi tutulmuş, ihracaat serbest bırakılmış, gümrük vergisi 5 kat ardiye vergisi 10 kat artırılmış, ağnam, damga resmi sigara, kibrit, oyunkağıtlarından alınan vergi oranı yükseltilmiş, gelir vergisi, tuz vergisi kanunu çıkarılmıştır. Dış satımda önemli bir meta olan kömür üretimi artırılmış, tüketime, tasarrufa büyük bir dikkat gösterilmiş ısrافی önleyici yasalar çıkarılmıştır¹⁶. Ülkenin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle ulusal kaynakların -işgalci güçler, İstanbul Hükümeti bir yana- ulusal güçler arasında dağılmış olması büyük gelir kayıplarına, halkın şikayetlerine daha ötesi zaman zaman da içten içe tepkilerine neden oluyordu. Maliye Vekilinin de belirttiği gibi ülkedeki bir kısım güçler -ki bunlar Kuvayı Milliye güçleri idi- aynı ve nakti olarak halktan gelir topluyorlar ve bunları denetimsiz bir şekilde kullanıyorlardı.

Ankara'da kurulan yeni devlet belirli ölçüde egemen olduğu alanda otoriteyi sağladıktan sonra 8 Kasım 1920'de "her ne ad altında olursa olsun hükümet tarafından özel izin verilmedikçe halka aynı ve nakti teberrü salınmasını ve toplanmasını"¹⁷ yasaklamış, bu yasağa uymayanların İstik-

¹⁵ bkz. İhsan Güneş, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünsel Yapısı, Eskişehir: 1985 s. 244 Bu sırada Ziraat Bankası'nın 35 Şubesi 8 Milyon parası; Osmanlı Bankası'nın 43 Şubesi 6 milyon parası; Duyunu Umumiye ve Reji İdaresi'nin 8 milyon parası vardı. bkz. Tahsin Ünal, "Millî Mücadelede Ekonomik Durum" Türk Kültürü Say. 118. s. 961.

¹⁶ bkz. Düstür 3 Tertip c. 1-4 İstanbul: 1929

¹⁷ bkz. TBMM Zb. C. c. 7. s. 133

lal Mahkemelerine verileceğini belirtmiştir. Böylece adım adım otoritenin tesisine paralel olarak hem gelir kaynakları yaratılmış hem de tüm gelir kaynakları Maliye Vekaletinin elinde toplanmıştır.

Tüm ülke kaynaklarını denetimi altına alan Maliye Vekaleti bütçesini ancak 1920 yılı Eylülüne kadar hazırlayabilmiştir. Bu bütçeye göre ülkenin geliri 51.188.626 liradır¹⁸.

Bütçedeki vergi gruplarının miktar ve oranı ise şöyledir:

<i>Vergi Grubu</i>	<i>Miktarı Lira</i>	<i>%</i>
<i>Vasatasız vergiler</i>	26.589.756	56
<i>Vasatalı vergiler</i>	10.438.895	22
<i>Tekel Gelirleri</i>	4.738.244	10
<i>Devlet Malları Hasılatı</i>	2.015.650	4
<i>Çeşitli Gelirler</i>	1.758.443	3,7
<i>Damga, Harç, Cezalar</i>	968.899	2

Vergilerin cinslerine göre dağılımı ise şöyledir¹⁹:

<i>Vergi Cinsi</i>	<i>Miktarı Lira</i>	<i>%</i>
<i>Aşar Vergisi</i>	13.641.079	29,6
<i>Gümrük Vergisi</i>	10.361.221	22
<i>Hayvan Vergisi</i>	5.783.586	12
<i>Tuz Tekeli</i>	3.500.000	8
<i>Bina ve Arazi Vergisi</i>	2.540.689	5
<i>Gelir Vergisi</i>	2.083.756	4

Oldukça şiddetli tartışmalara sahne olan 1920 yılı bütçesi 28 Şubat 1921'de yasallaşmıştır.

Bütçe yasası incelendiğinde bazı noktalar dikkati çekmektedir. Bunlar:

1 — Bütçe açığını kapatmak için borçlanma yapılabileceği Osmanlı Bankasından geçici avanslar alınabileceği, hazine mallarının Maliye Vekaletince satılabileceği öngörülüyor.

¹⁸ TBMM'ne sunulan bütçenin gelir kısmında ülke gelirinin 46.839.868 lira olduğu görülüyor. bkz. TBMM Zb. C. c. 7 Ek sıra No: 14. s. 9 Bütçedeki vergi gruplarının oranını çıkarırken 46.839.868 lirayı esas aldık.

¹⁹ bkz. Alptekin Müderrisoğlu Milli Mücadelinin Mali Kaynakları, Ankara 1973 s. 337 vd.

2 — Bütçe yasasıyla toplanmasına izin verilmeyen tüm vergilerin toplanmasının yasak olduğu, yasalar dışında vergi toplayanların Hiyaneti Vatanıye Yasasıyla cezalandırılacağı, Ziraat Bankasından, Bankanın izni olmaksızın devlet adına borç almanın ya da sermayesine elkoymanın yasaklandığı görülüyor.

3 — Tüm dış borç ödemeleri durdurulup, Düyunu Umumiye İdaresinin çalışmalarını Maliye Bakanlığına bağlı olarak sürdüreceği, Reji İdaresinin ise TBMM Hükümeti'nin etkinliğine zarar vermemek koşuluyla çalışmasına devam edeceği belirtilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti bu sınırlı imkanlarına rağmen Doguda Ermenilerle, Batıda Yunanlılarla yaptığı savaşı kazanmış; iç isyanları bastırılmış ülkedeki iç güvenliği daha iyi sağlayarak 1921 yılına girmiştir.

1920 yılı bütçesi görüşülürken kimi milletvekili bu bütçe yerine 1921 yılı bütçesinin görüşülmesinin daha uygun olacağı görüşünü savunmuştur. Zira yeni devlet kurulumu 9 aydan fazla zaman geçmiş, anayasasını bile hazırlamıştı. Bunedenle bütçesini de yapması gerekirdi. Ancak burada unutulmuş bir gerçek vardır ki o da TBMM Hükümeti'nin egemenlik alanının, dolayısıyla da yeni devletin sınırları henüz saptanmamıştı. Misakı Millî ile belirlenen hedefe ulaşılmamıştı. Bu hedefe ulaşmak için yoğun bir çaba gösteriliyordu. Bunun sonucu olarak da harcamalar her gün giderek büyüyordu.

Ülkenin güç koşullarına rağmen Maliye Vekili tahminlere dayanan çalışmalarını sürdürüyor ve 1921 yılı (1337) bütçesini tamamlamaya gayret ediyordu. Kasım 1920'den itibaren 1337 yılı bütçesinin hazırlanmasını vekaletlerden rica etmiş ve bu isteğini çeşitli kez de tekit etmiştir. Daha ötesi vekaletler bütçelerini hazırlamazlar ise onları Meclis'e şikayet edeceğini bile belirtmiştir. Bunun sonucu olarak şubat ayında bütçeler Maliye Vekaletine ulaştırılmıştır. 13 Şubat 1921'de toplanan bütçeler 15 Şubat'da genel bütçeye dönüştürülmüştür.²⁰ Öncelikle Müdafaai Milliye Vekaleti Bütçesinin hazırlanmasına ve görüşülmesine karar verilmiştir.²¹

1921 yılına girilirken henüz bütçe meclisin onayından geçmediği için yeni avans ve ek ödenek kanunlarıyla devlet işlerinin yürütülmesine çalışılmıştır.

²⁰ Müdafaai Milliye Vekaleti 10 Şubat'ta Maliye Vekaletine gönderdiği bütçede 104 milyon paraya ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. bkz. TBMM Zb. C. c. 8. s. 547.

²¹ a.g.e. s. 40.

1921 yılı başında her ne kadar Yunanlılarla yapılan savaşı TBMM orduları kazanmış ise de bu cephede savaş bitmiş değildi. Maliye Vekili 31 Mart 1921'de Meclis'te yaptığı konuşmada Müdafaai Milliye Vekaleti Bütçesinin vakit geçirilmeden çıkarılmasını istemiş ve avans kanunlarıyla bu vekaletin işlerini yürütemeyeceğini belirtmiştir. İkinci İnönü Savaşı'nın kazanılmasının verdiği olumlu bir izlenimle Müdafaai Milliye Vekaleti Bütçesi-Askeri Fabrikalar Müdüriyeti ve Bahriye Şubesi de dahil olarak tartışmasız bir şekilde 44.160.058 lira olarak 2 Nisan 1921'de 175 olumlu 1 red 1 çekimsiz oyla kabul edilmiştir.²²

Müdafaai Milliye Bütçesi görüşülüp benimsenmiş olmasına rağmen ülkenin mali durumu bilinmiyordu.

Ülkenin dört bir yandan düşmanla çevrili olması, Batı cephesinde Yunanlılara karşı kazanılan savaşların TBMM ordularının galibiyetiyle bitmesine rağmen yurt topraklarının henüz düşman işgalinden kurtarılamamış bulunması, dolayısıyla Batı Cephesinde büyük bir savaşın arefesinin yaşanması ülkenin mali durumunun açıklanmasını engelliyordu. Zira askeri cephe günden güne güçlenirken mali durumun açıklanması hele hele TBMM'de çeşitli yönleriyle tartışılması ulusal mücadeleye yarar yerine zarar getirebilirdi. Bu nedenle Maliye Vekili ülkenin mali durumunu Meclis'in gizli celsesinde görüşmeyi tercih etmiş ve 5 Mayıs 1921 (1337) de bu konuda ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Maliye Vekilinin açıklamalarına göre ülkenin durumu "mühtlik değilse herhalde müşküldür". Çünkü tahminen 108.088.625 liralık bir gidere karşılık ülkenin geliri ancak 72.411.915 lira olacaktır. Dolayısıyla bütçe 35.676.710. liralık bir açık verecektir. Her ne kadar bu açığın bir bölümü Rusya'dan alınacak yardımlarla, bir bölümü maaş dışında, fevkalade tahsisat ve cephe zammı, seferi zam gibi ödeneklerden kesilecek % 20'lerle giderilecek ise de 15 milyonluk bir bölümünü kapatma imkânı olmayacaktır.²³

Maliye Vekilinin çizdiği bu tablo milletvekilleri tarafından oldukça sert eleştirilere neden olmuştur. Bütçe görüşmelerine 14 Mayıs 1921'de yine gizli oturumda devam edilmiştir. Kimi milletvekili "tedavisi yine millet

²² TBMM Zb. C. c. 9. s. 307-320. Ocak ve Şubat aylarında ordunun aylık gideri 4 milyon liraya çıkmıştır. Buna göre 12x4 48 milyon liralık bir paranın Müdafaai Milliye Vekaletine verilmesi gerekiyordu. Her şeyde tasarrufu ön plana alan meclis 44 milyon lira vererek bu alanda da titizliğini göstermiştir. a.g.e. c. 8. s. 548-549.

²³ Yıl sonunda 7,5 milyonluk bir miktarın kadro tasarrufuyla sağlanacağı bildirilmiştir. TBMM Gizli celse. Zb. C. c. 2. s. 50.

eczanesinden verilecek ilaçla" giderilecek bütçe açığını Meclis'in açık celsesinde görüşmenin, dolayısıyla da mali durumun milletin gözü önüne serilmesinin yararlı olacağını belirtmiştir. Bunlara göre 1908'den beri yapılan bütçeler hep 5,10 milyon açık vermiştir. Barış zamanında bile bütçeler açık verdiğine göre Millî Mücadele gibi topyekün bir savaş sırasında bütçenin açık vermesini doğal karşılamak gerekirdi. O nedenle de bütçeyi açık celsede görüşmek yararlıdır.

Bütçe üzerine yapılan bu sert eleştiriler üzerine önce Bütçe Komisyonu, daha sonra Hükümet istifa etmiştir. 19.5.1921'de yeni hükümetin Maliye Vekilliğine Trabzon Milletvekili Hasan Bey getirilmiştir.

Milletvekillerinin eleştirilerini gözönüne alan Maliye Vekili ve Hükümet bütçeyi yeniden incelemiş ve 1336 kadroları esas alınarak dairelerin büyümesi bazı bakanlıkların yapmayı düşündükleri yatırımlar için ayrılan ve iç güvenliği daha iyi sağlamak üzere jandarmanın ihtiyaçlarını gidermek için konan paraları bütçeden çıkarmıştır. Böylece bir miktar tasarruf yapılarak, 56.800.000 lirası Müdafaai Maliye Vekaletine 34.676.474 lirası da diğer kurumlara olmak üzere bütçe 91.476.474 liraya indirilmiştir.²⁴ -Siyasi amaçlarla konan paralar da bütçeden çıkarılırsa, gider bütçesinin 84 milyona ineceği de belirtilmiştir.-

Mustafa Kemal Paşa da bütçede yapılabilecek tasarrufun yapıldığını, daha fazla tasarruf yapmanın mümkün olmadığını belirterek, bütçe açığını gidermek için Heyeti Vekilenin bulamadığı gelir artırıcı yöntemin bulunmasını Meclis'e önermiştir.²⁵

1921 (1337) bütçesi tümüyle bir savaş ekonomisi bütçesidir. Zira bütçenin % 62'si Müdafaai Millî Vekaletine, % 38'i ise diğer alanlara ayrılmıştır. Maliye Vekili bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Karşımızda düşman mevcuttur. Bunu ezmek mecburiyetindeyiz. Binaenaleyh diğer devarin terakkiyat ve inkişafatını tamamen bir tarafa bırakıyoruz. Bunu aleni bir surette söyleyemeyeceğiz. Çünkü bir devletin kuvayı askeriyesini idame eden kuvveti içtimaiyesinin azameti, maarifinin, nafiasının, iktisadının vesair bütçesinin yüksekliği ile mütenasiptir. Bineanelyh bu hususata zaruri olarak 1336 bütçesine rücu ettiğimizi aleni olarak, aleni celsede söyleyemeyiz. 1337 bütçesi bu kadar deyip geçeceğiz."

²⁴ 26 Mayıs 1921'de hazırlanan bütçe taslağına göre gelir: 72.810.485 lira, gider: 91.847.277 lira idi.

²⁵ TBMM Gizli Celse Zb. c. 2. s. 84.

1921 yılı başında da bütçeyi meclisin onayından geçirme imkânı olmamıştır. 1920 (1336) yılında olduğu gibi avanslarla ve ek ödemeler kanunlarıyla harcamalara devam edilmiştir. Müdafaai Milliye Vekaleti dışındaki kurumlara

28 Şubat 1921'de	2.000.000
24 Mart 1921'de	8.000.000
2 Temmuz 1921'de	10.000.000 liralık

bir harcama yapma izni verilmiştir. Bunun dışında çiftçiye yardım, yetimlere yardım, Gaziantep'e yardım, Adana'nın Fransızlar tarafından boşaltılması üzerine orada görev yapacak jandarma ve emniyet mensuplarının, Posta Müdürlüğü'nün ve çeşitli vekaletlerin ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarını karşılamak üzere de 2.068.157 liralık bir harcama yapılmıştır. Böylece Müdafaai Milliye Vekaleti dışındaki kurumların yapmış olduğu harcama miktarı 22.068.157 liraya ulaşmıştır. Müdafaai Milliye Vekaletince ise

2 Nisan 1921'de	44.160.058
30 Ekim 1922'de	2.000.000
Şubat ayı sonuna kadar	10.000.000 olmak üzere

56.160.058 lira harcanmıştır. Böylece 1921 yılı harcamaları 78.228.215 liraya çıkmıştır.

Hazine Genel Hesabı verilerine göre ise 1921 yılı harcamaları 82.162.190 liradır.

Bunun kurumlara göre dağılımı şöyledir.²⁶

<u>Kurumlar</u>	<u>Ödenek Lira</u>	<u>%</u>
<i>Hilafet ve Hanedan</i>		
<i>Büyük Millet Meclisi</i>	985.376	1,1
<i>İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti</i>	12.730	
<i>Muhassasatı Zatiye</i>	3.493.225	4,2
<i>Duyunu Umumiye</i>	1.202.611	1,4
<i>Maliye Vekaleti</i>	5.499.268	6,6
<i>Dahiliye Vekaleti</i>	2.228.013	2,7

²⁶ Bu tablo Hazine Genel Hesabı verilerine göre çıkartılmıştır.

<i>Sıhhiye Vekaleti</i>	549.293	
<i>Şeriye Vekaleti</i>	305.000	
<i>Adliye Vekaleti</i>	2.448.244	2.9
<i>Maarif Vekaleti</i>	504.063	
<i>Nafia Vekaleti</i>	1.125.307	1.3
<i>İktisat Vekaleti</i>	1.454.023	1.7
<i>Hariciye Vekaleti</i>	459.924	
<i>Müdafaai Milliye Vekaleti</i>	50.984.384	62
<i>Bahriye Dairesi</i>	443,379	
<i>Askeri Fab.Müd. Umumiyesi</i>	2.764.595	3.3
<i>Jandarma Komutanlığı</i>	4.166.039	5
<i>Emniyet M. Umumiyesi</i>	937.320	1.1
<i>PTT. M. Umumiyesi</i>	1.505.891	1.8
<i>Rusumat M. Umumiyesi</i>	356.152	
<i>Matbuat ve İstih. M. Umumiyesi</i>	53.791	
<i>Aşair ve Muhacirin</i>	663.556	
<i>Ziraat Bankası</i>		
<i>Şurayı Devlet</i>		
<i>Divanı Muhasebat</i>		
<i>Defteri Hakani</i>		
<i>Riyaset</i>		
Toplam	82.162.190.	

1921 yılının gelir bütçesi ne kadardır? Bu konuda verilen rakamlar oldukça karışıktır. 26 Mayıs 1921 tarihli bütçe taslağına göre 72.810.485 lira 20 Şubat 1921 tarihli Hakimiyeti Milliye Gazetesine göre 79.627.225 lira, 9 Şubat 1922 (1338) günlü Maliye Vekili'nin konuşmasına göre 52 milyon lira, 1921 yılı Hazine Genel Hesabına göre ise 57.435.193 liradır.

1921 (1337) yılı gelir tahminlerine yeni vergi yasalarıyla (örneğin azınlıklardan alınacak muatiyeti askeriye vergisi, 18-60 yaş arasında bulunan erkeklerden alınacak yol vergisi) ya da eski yasalarla yapılacak vergi oranlarının artırılmasıyla (örneğin; posta ücretlerinin, tütün depolama ücretinin, gümrük resminin, istihlak resminin) elde edilecek "veridatı cedide" ile 1921 yılı gelirinin 72.441.935 liraya ulaşacağı tahmin edilmektedir.²⁷ Buna

²⁷ TBMM Gizli Celse Zb. c. 2. s. 82

göre bütçe açığı 12 milyona düşecek, bu açıktaki maaşlar dışında memurlara ödenecek ödeneklerden kesilecek % 20'ler ve Rusya'dan alınacak yardımlarla giderilebilecektir.²⁸

1921 yılının vergi gruplarına göre miktarı ve genel bütçe içindeki yeri şöyledir.²⁹

<i>Vergi Grubu</i>	<i>Miktarı Lira</i>	<i>%</i>
<i>Vasıtasız Vergiler</i>	35.378.176	61.5
<i>Vasıtalı Vergiler</i>	7.170.380	12.4
<i>Tekel Gelirleri</i>	3.756.283	6.5
<i>Devlet Malları Hasılatı</i>	1.296.833	2.2
<i>Çeşitli Gelirler</i>	4.820.904	8.3
<i>Damga, Harç ve Cezalar</i>	1.271.196	2.2
<i>Tüketim Vergisi</i>	2.909.053	5

Vergilerin cinslerine göre dağılımı ise şöyledir :

<i>Verginin Cinsi</i>	<i>Miktarı Lira</i>	<i>%</i>
<i>Aşar Vergisi</i>	19.320.643	33.6
<i>Gürük Vergisi</i>	7.009.720	12.2
<i>Hayvan Vergisi</i>	5.948.533	10.3
<i>Tuz Tekeli</i>	2.789.091	4.8
<i>Bina ve Arazi Vergisi</i>	4.456.604	7.7
<i>Gelir Vergisi</i>	2.801.498	4.8

1921 yılı Bütçe Yasası gelir ve gider bütçelerindeki miktarı belirtmek için 26 Şubat 1922'de yasalaşmıştır.

1922 yılında da tam bir bütçe hazırlanamamıştır. Her ne kadar Maliye Vekili 11 Nisan 1922 (1338) de Meclis'in gizli celsesinde mali durumu ilgili olarak yaptığı uzun açıklamalar arasında bütçenin hazır olduğunu

²⁸ a.g.e. s. 82 Milli Mücadele boyunca Rusya'dan alınan maddi yardımın miktarı ise şöyledir.

1920 yılında 2.316.412 lira

1921 yılında 5.997.600 lira

1922 yılında 2.714.000 lira olmak üzere toplam 11.028.012 liradır. bkz. Türk İstiklal Harbi C. 7. s. 173-174.

²⁹ Bu hesaplamalar 1921 yılı Hazine Genel Hesabı cetvellerine göre yapılmıştır.

söylemiş ise de o güne değin sadece Dahiliye Vekaletinin bütçesi görüşülmüştür. Meclis'in iç yapısından kaynaklanan gelişmeler nedeniyle 1921'de tartışmasız kabul edilen Müdafaai Milliye Vekaleti Bütçesinin görüşülmesinin bile uzun süreceğini belirtmiştir. Zira Maliye Vekiline göre bütçenin % 80'ni Müdafaai Milliye Vekaletine ayrılmıştır.

Maliye Vekili 1922 de vekaletlere ayrılan ödeneklerin 1921 yılındakini geçmeyeceği, hatta bir miktar da tasarruf yapılabileceği kanısındadır. Ancak 1922 yılında özellikle Müdafaai Milliye Vekaleti bütçesinde büyük artış olacaktır. Çünkü Sakarya Savaşı'ndan sonra ordunun nitel ve nicel gücü artırılmış, düşmana vuracağı son darbe için hazır olması gerekmiştir. Bu nedenle de harcamalar artmıştır.³⁰ Aralık 1921 ile Haziran 1922 yılı arasında TBMM ordularının sadece maaş ve aylık iâşe bedeli 16 milyon lirayı geçmiştir.³¹ 1923 yılı Avans Yasası görüşülürken 1922'de TBMM'nin çeşitli kurumlara 120.457.023 liralık bir tahsisat ayırdığı bunun 72.191.383 lirasının Müdafaai Milliye Vekaleti emrine verildiği görülmektedir.³² 1922 yılında TBMM 8 kez Avans Yasasını görüşmüş ve benimsemiştir. Bu yasalara göre 87.735.517 liralık bir harcamanın yapılmasına izin verilmiştir. Ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak amacıyla çeşitli zamanlardaki ek ödenek yasalarıyla da 9.520.239 liralık bir harcama yapılmıştır. Böylece 1922 yılında yapılan harcama miktarı 96.105.755 liraya ulaşmış, bunun 54.735.517 lirası Müdafaai Milliye Vekaleti tarafından kullanılmıştır.

1922 yılı Hazine Genel Hesabına göre ise 100.974.541 lira ödenek ayrılmıştır. Müdafaai Milliye Vekaleti-Bahriye Dairesi- Askeri Fabrikalar Müdüriyeti Umumiyesi ve -Jandarma Komutanlığı dahil- 48.488.730 liralık bir harcama yaparak bütçenin % 64,6'nı kullanmıştır. Ödeneklerin kurumlara göre dağılımı şöyledir:

³⁰ Milli Mücadele Ordu Mevcudu

Savaşın Adı	İnsan Sayısı		Tüfek	Makineli Tüfek	Top	Kılıç	Uçak
	Subay	er					
I. İnönü		8500	5500	47	28		
Sakarya	5401	96326	54000	825	196	1309	2
Büyük Taarruz	8659	199238	100.352	2864	340	5000	8

³¹ Unal, a.g. Mk., s. 966.

³² TBMM. Zb. C. c. 27., s. 508.

<i>Kurumlar</i>	<i>Ödenek (T.L.)</i>	<i>%</i>
<i>Hilafet ve Hanedan</i>	144.455	
<i>Büyük Millet Meclisi</i>	1.067.645	1
<i>İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti</i>	18.721	
<i>Muhassasatı Zahiye</i>	4.924.217	4.8
<i>Duyunu Umumiye</i>	2.263.711	2.2
<i>Maliye V.</i>	8.084.300	8
<i>PTT. U.M.</i>	2.129.657	2.1
<i>Rüsumat M.U. (Gümrükler Genel Md)</i>	1.141.463	1.3
<i>Dahiliye V. (İçişleri Bakanlığı)</i>	2.451.191	2.4
<i>Sıhhiye V. (Sağlık ve Sos. Yard. Bak.)</i>	948.578	
<i>Emniyet U.M.</i>	1.682.348	1.6
<i>Aşair ve Muhacirine Muaveneti</i>		
<i>İçtimaiye</i>	1.139.338	1.1
<i>Şeriye V.</i>	632.226	
<i>Adliye V.</i>	2.792.695	2.7
<i>Maarif V. (Millî Eğitim Bakanlığı)</i>	1.432.245	1.4
<i>Nafia V. (Bayındırlık B.)</i>	928.724	
<i>İktisat V.</i>	2.523.353	2.4
<i>Hariciye V. (Dışişleri Bakanlığı)</i>	970.257	
<i>Matbuat ve İstihbarat M.U.</i>	107.494	
<i>Müdafaai Milliye V.</i>	55.829.136	55
<i>Bahriye Dairesi (Deniz Kuvetleri)</i>	1.117.868	1.1
<i>Askeri Fabrikalar M.U. (İmalatı Harbiye)</i>	1.554.285	1.5
<i>İandarma Komutanlığı</i>	5.845.176	5.7
<i>Ziraat Bankası</i>	1.245.458	1.2
TOPLAM	100.974.541	

1922 yılının gelir toplamı gösterilmemiştir. 17.7.1922 tarihli Meclis'in gizli toplantısında Maliye Vekili 60 milyonluk bir gelir tahmininde bulunmaktadır³³.

1922 yılı Hazine Genel Hesabına göre ise gelir tahmini 98.319.133 liradır. Bunun vergi gruplarına göre dağılımı şöyledir.

³³ Bütçe Komisyonunun gelir tahmini ise 56 milyon liradır. bkz. TMBB Zb. c. 3. s. 489.

<u>Vergi Grubu</u>	<u>Miktarı Lira</u>	<u>%</u>
<i>Vasıtasız vergiler</i>	61.149.468	61.6
<i>Vasıtalı vergiler</i>	12.984.085	13
<i>Tekel gelirleri</i>	5.257.362	5.3
<i>Devlet Malları Hasılatı</i>	1.960.718	1.9
<i>Çeşitli gelirler</i>	5.505.106	5.5
<i>Damga Harç ve Cezalar</i>	2.296.427	2.3
<i>Tüketim vergileri</i>	8.635.183	8.7

Vergilerin cinslerine göre dağılımı ise şöyledir:

<u>Vergi Grubu</u>	<u>Miktarı Lira</u>	<u>%</u>
<i>Âşar vergisi</i>	29.585.091	29.8
<i>Gümrük vergisi</i>	12.717.333	12.8
<i>Hayvan vergisi</i>	5.475.218	5.5
<i>Tuz tekeli</i>	3.863.568	3.8
<i>Bina ve arazi vergisi</i>	9.291.886	9.3
<i>Gelir vergisi</i>	6.644.692	6.7

Bu gelir kuşkusuz önceki yıllarda alınan vergilere ek olarak Nakliye-i Askeriye Kanunu ile konulan yeni vergi, çeşitli nedenlerle askere alınmayanlardan Müceddeliyeti Askeriye Vergisi adı altında yeni bir vergi konmasından kara ve su avcılığının vergiye bağlanmasından, bazı vergilerin örneğin tüketim vergisinin sınırlarının genişletilip oranlarının artırılmasından Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti denetimi altına giren yerlerin ödenmeyen vergilerinin toplanmasından oluşturulan yeni kaynaklardan elde edilmiştir.

Tüm bu veriler incelendikten sonra sonuç olarak diyebiliriz ki Millî Mücadele siyasal olduğu kadar ekonomik, daha ötesi topyekün bir savaştır. Bu nedenle ulusal kaynakların en verimli ve en akılcıl bir şekilde kullanılmasına önem verilmiştir.

Ulusal kaynaklardan bir yıl içerisinde ne kadar bir gelirin elde edileceği ve bunların en yararlı bir şekilde nerelerde kullanılacağını gösteren belgelere bu dönemde duyulan ihtiyaç diğer dönemlerden daha fazla kendini hissettirmiştir. Ancak gelir ve gider tahminlerini gösterir sağlam verilerin elde bulunmaması, yeni kurulmuş olan devletin örgütlenmesinin her gün biraz daha büyümesi, tam bağımsız bir devlet olabilmek amacıyla iş-

galci güçlerin yurttan kovulması için oluşturulan ordunun ihtiyaçlarının her gün biraz daha artması. T.B.M.M. Hükümeti yönetimi altında bulunan toprakların zaman zaman büyüyüp küçülmesi bütçe yapımını zorlaştırmıştır.

Kurtuluş Savaşı boyunca bütçelerin ait olduğu yılın başında Meclis'in onayından geçirilemediği, avans ve ek ödemelerle devlet işlerinin yürütüldüğü, her yıl açıkla kapandığı, çoğu kez de Meclis'in gizli oturumlarında ayrıntılı olarak tartışıldığı temel yaklaşımın denk bir bütçe anlayışı olduğu görülmektedir.

Millî Mücadelenin finansmanı yerli kaynaklardan sağlanmıştır. Savaşın finansmanını karşılamak ve bütçe açıklarını gidermek için TBMM, Hükümet'e iç ve dış piyasadan borç alma yetkisini vermiş olmasına rağmen Hükümet'in borçlanmaktan çekindiği görülmektedir. Bunun da en önemli nedeni ulusalcı güçlerin mali bağımsızlığa son derece bağlı olmalarıdır. Uluslararası ilişkilerde bağımsızlığı engelleyecek herhangi bir dış borçlanmaya girişmemişlerdir.

TBMM Hükümeti ulusal savaş boyunca ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısını gözönünde bulundurarak, gelir artırıcı yasalar çıkarmıştır. Vergilerin geniş halk kitlelerini ilgilendirmesine, gelir getirci olmasına, halkı devletten soğutucu olmamasına özen göstermiştir.

Ağır savaş koşullarına rağmen elden geldiğince ihtiyacı bulunan kitlelere yardım yapılmıştır. Her alanda tasarruf temel ilke olarak benimsenmiştir.